

Danmarkshistorier – en erindringspolitisk slagmark

Af Claus Møller Jørgensen

Bernard Eric Jensen, Carsten Tage Nielsen, Søren Schou, Anne Birgitte Richard: *Danmarkshistorier – en erindringspolitisk slagmark*. Humanistisk Historieformidling, 2. (Samfundslitteratur, 1997). 593 s., 395 kr.

Under denne titel fremlægges i dette bind 2 af skriftrækken Humanistisk Historieformidling fire store analyser af fire forskellige former for historieformidling. Bindet er forfattet af fire forskere med tilknytning til Center for Humanistisk Historieformidling: Bernard Eric Jensen gennemgår Danmarkshistorieskrivningen, Carsten Tage Nielsen Danmarkshistorier i TV, Søren Schou de to alternative historiefortællere Thor-kild Hansen og Ebbe Kløvedal Reich, mens Anne Birgitte Richard har set på litteraturhistorieskrivningen.

Alt i alt er der tale om nok en interessant publikation fra centeret (se *Historie* 1997, s. 416f). Man kan dog med en vis ret sige, at den er emnemæssigt forudsigelig og traditionel i sin tilgang. Selv om den gennemgående analyse af de behandlede værkers reception tilføjer analyserne et udvidet perspektiv, lægges hovedvægten på afsendersiden og analyserne af værkerne, mens modtagerne alene er repræsenteret ved en højst urepræsentativ anmelderskare. Der er også tale om traditionelle historievitenskabelige redegørelser og analyser, der søger at kaste lys over et afgrænset historisk fænomen og dets udvikling over tid. Teoretisk eller metodisk innovation kan man således ikke tale om, ligesom der ikke findes nogen fælles overordnet ramme om de fire analyser ud over begrebet erindring.

Erindringskultur, erindringsfællesskab og ikke mindst erindringspolitik – hvoraf ingen defineres eller diskuteres nærmere – udgør det minimale fælles sigtepunkt. Men det erindringspolitiske håndteres altså primært som forskeres og formidlers omgang med traditionen og den kollektive erindring, de har haft i sinde at skabe.

Bernard Eric Jensen lægger for med en næsten 200 sider lang analyse med titlen »Danmarkshistorie – en genre i opløsning?«, der har hovedvægten på værker efter *Politikens Danmarks historie* (1962-66). Der er ikke tale om en historiografisk analyse af de enkelte værker, hvilket også må siges at være en uoverkommelig opgave, når nu forfatteren har valgt at tage det hele med. Opmærksomheden rettes mod værkernes konception, produktionsbetingelser og reception.

Det erindringspolitiske sigte går ud på at give et grundlag for danske faghistorikere, når de skal bearbejde de udfordringer, som dels består i, at faghistorien har tabt terræn i den politisk-kulturelle offentlighed, dels i at man ikke længere kan tillade sig at betragte Danmarkshistoriegenren som en helt igennem naturlig ramme at formidle historie i. Danmarkshistorie er en genre i opløsning (s. 183f). En genre i opløsning? – spørgsmålet i artiklens titel – besvares altså bekræftende.

Det bekræftende svar på Danmarks-historiens genremæssige opløsning betegner en brudflade i historieskrivningen, som skimtedes i 1950'erne, og som fremstår som tidens akademiske hovedtendens her ved århundredets slutning. Det er her vigtigt at understrege, at der

er tale om en akademisk, faghistorisk tendens. For det gælder om den ikke-akademiske historieskrivning, at den stadig i vid udstrækning har arbejdet videre med Danmarkshistoriens traditionelle grundkategori, folket. Mens forfattere som Palle Laring og Ebbe Kløvedal Reich har fastholdt grundkategorien folk, har faghistorikerne i stigende grad fået anfægtelser mod dette begreb og har erstattet det med begrebet samfund i betydningen det konflikтуelle klassesamfund. I en rigtig Danmarkshistorie spiller forestillingen om »det danske folk« en strukturerende rolle, men allerede fra 1970'erne fremkom der en række værker, f.eks. Benito Scocozzas *Feudalismen* (1976) og Søren Mørchs *Den ny Danmarkshistorie* (1982), som betegnede opbrud fra den etablerede tradition. Begrebet folk blev brugt af nogle af disse historikere, mens det var fraværende hos andre, men generelt gjaldt det, »at deres historieskrivning var ikke tænkt som et middel til at fremme den nationale fællesskabsfølelse, de var i første række optaget af at tage parti i forhold til socio-økonomiske konflikter i fortid og nutid« (s. 89).

Denne afvikling af det danske folk som forskningskategori fortsætter og følges af en tendens i den akademiske historieskrivning til afvikling af samfundsengagement, som kan spores tilbage til tiden omkring udgivelsen af *Politikens Danmarks historie* (1962-66), en engageret national fortælling, som ingen universitetsansatte akademikere skrev i. *Dansk Socialhistorie* (1979-82), *Sesams Danmarkshistorie* (1979-84) og *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie* (1988-91) er alle kendetegnet ved at være faghistorie uden folkebegreb og uden erindringspolitisk sigte. Det overordnede mål er alene at videregive nøgtern oplysning om historien (s. 155). Denne tendens må, så vidt jeg kan se, være den, Bernard

Eric Jensen ser som den dominerende i dagens danske historievitenskaber. I den forbindelse ser han Scocozzas *Danmarkshistoriens Hvem Hvad Hvor* som det, der måske er mest kendetegnende for de nuværende strømninger inden for faget, der fremstår som objektivistisk og apolitisk (s. 175). En anden tendens er den historieskrivning, der direkte skrives på et engagement i den aktuelle samfundsdebat, EU-debatten mm. Det gælder om Søren Mørchs *Den sidste Danmarkshistorie* og Uffe Østergårds *Europas Ansigter*, at de så at sige tager tyren ved hornene, skriver ud fra aktuelle problemer og engagement, der giver deres historieskrivning erindringspolitisk karakter. Men også de betegner et opbrud i forhold til den nationale historieskrivning, som underbygger det generelle opbrud og alt i alt gør det rimeligt for Bernard Eric Jensen at tale om en genre i opløsning.

Hvad kendetegner da den genre, der er i opløsning? Genren kulminerede med *Politikens Danmarks historie*, hvis omdrejningspunkt var »et forestillet fællesskab defineret ved, at det var danske historikere, der skrev om dansk historie til det danske folk« (s. 42). Man identificerer sig både på afsender- og modtagerside med forestillingen om »vi danske«, med folkets fælles fortid. Fra redaktørernes side (Hal Koch og John Danstrup) blev der lagt vægt på en politisk dannende fremstilling for det danske folk, historien om vi og vor (til forskel fra dem og deres), skrevet ud fra en konsensusstilgang, der ikke skulle vægte konflikter i folket. For at opnå dette gik man uden om professorerne og valgte i stedet forfattere, der havde kendskab til folkelig formidling. Blandt faghistorikere var der ikke den store interesse for værket – man kunne næppe lære noget nyt. Pressen var positivt indstillet til værkets forening af faglig- og folkelighed, der skulle engagere læseren og

give ham indsigt i sin identitet som dansker.

Denne måde at skrive Danmarkshistorie på er altså et overstået fænomen. Folkets harmoniske organisme er blevet til et konfliktuelt samfund. Men det er et spørgsmål, om historieskrivningen dermed har mistet en identitetsgivende kraft, eller om denne blot er blevet moderniseret, altså en genre i forandring, kan man sige, ikke i opløsning. Det skal jeg vende tilbage til afslutningsvis.

Denne indholdsmættede analyse efterfølges af Carsten Tage Niensens bidrag, der beskriver Palle Laurings, Erik Kjærsgaards, Poul Hammerichs og Piet van Deurs' formidling af Danmarks historie i tv. Det erkendelsespolitiske sigte med artiklen fremgår ikke. Men hvis der er nogen, som skal kunne lære af fremstillingen, så må det vist være faghistorikerne. For det gælder nemlig om dem, at de konsekvent nægter at gøre det, populærhistorikerne gør. Faghistorikerne ser nok på popularisatorerne med misundelse, men de opfatter popularisering som et knæfald for udenomsvidenskabelige krav og forventninger (s. 201). Lærdom skal faghistorikerne drage af en fremstilling, der i hovedsagen er beskrivelse, med det ret uambitiøse mål at præsentere, hvem de nævnte formidlere var, hvilke forudsætninger de havde for at formidle historie i tv, hvordan de gjorde, dvs. hvordan afsnit og serier var bygget op, og – til en vis grad – hvordan publikum reagerede på de forskellige Danmarkshistorieserier.

Søren Schou har skrevet en ret interessant analyse af Thorkild Hansens og Ebbe Kløvedal Reichs historieformidling. Udgangspunktet er det formidlingsmæssige: Hvad er det for en Danmarkshistorie, de to forfattere ønsker at fortælle, hvilket historiesyn ligger bag, og hvilke litterære teknikker anvendes for at formidle det? Hvordan blev deres

værker modtaget? Og sidst en bedømmelse af, hvilke kvaliteter og begrænsninger som præger værkerne som historieformidling betragtet (s. 321). Dette sidste element og fremstillingen i øvrigt bør kunne give inspiration for enhver til formidlingsmæssige eksperimenter eller i det mindste overvejelser.

Schou viser, hvorledes de to forfattere skaber sammenhæng mellem historie og samtid, og hvorledes samtidsforståelse og historiefortolkning sætter sig utvetydige spor i historieformidlingens form. Hvad der forener de to forfattere, er nemlig en bevidst bestræbelse på at gøre historien nyttig og relevant for nutidsmennesker. Bortset fra det, er de ret forskellige. Hansen fremviser et aristokratisk-eksistentialistisk livssyn. Han henvender sig i sit forfatterskab til den enkelte, der skal komme til bevidsthed om livets grundvilkår, idet han formulerer en civilisationskritik, der vil finde friheden og fristeder hinsides det sociale liv. Han skriver om eneren i historien, der er indfoldet i andre sammenhænge end de sociale, især i forhold til naturen. Gennem sine litterære teknikker formår han at gøre dette, således at spænding og nærvær er maksimal.

Reichs nationale historieformidling har også disse kvaliteter, men henvender sig ikke til den enkelte, men derimod til kollektivet det danske folk. Her handler det om Gud, konge og fædreland, danskernes historie fra hedenold til nutiden. Samtidsfortolkningen har ikke samme universalistiske anstrøg som Hansens eksistentialisme, men er umiddelbart knyttet til det danske ja til EF i 1972 og til den europæiske trussel mod dansk nationalitet. Reichs historie er historien i komplotform, som oftest et komplot, hvor europæiske magter står bag danske intriger. Også Reich kan kunsten at skabe spænding og nærvær, han solidariserer sig med jævne mennesker og forbinder gennem kommentarer

fortid og nutid, med det sigte at fastholde hvad han opfatter som det særligt danske, nemlig folkelighed og demokrati. Til den ende skriver han i et sprog, der krydser antiautoritær tresser-jargon og folkelig fyndighed med højstemt patos a la Ingemann og Grundtvig.

Schou slutter af med nogle overvejelser om forfatterskabernes appel. Han konstaterer her, at den ikke hænger sammen med, at de to forfattere taler et formodet publikum efter munden. Nok forstår de begge at formidle på en imødekommende måde, men »Værkernes appel beror i høj grad på, at de er skrevet ud fra positioner, der er dristigt tolkende og ordnende, engagerende og lidenskabelige. Med ét ord: personlige.«

Jeg har også med stor interesse og udbytte læst Anne Birgitte Richards bidrag om litteraturhistorieskrivningens historie, der analyserer de fire seneste samlede fremstillinger af dansk litteraturs historie, *Dansk Litteraturs Historie* (1964-66), *Ideologihistorie* (1975-76), *Dansk Litteraturhistorie* (1983-85) og *Nordisk Kvindelitteraturhistorie* (1993-).

Litteraturhistorieskrivningens historie må selvfølgelig indtage en central plads i en samlende analyse af Danmarkshistorier i et erindringspolitisk perspektiv, fordi litteraturhistorien netop er bærer af det centrale element i den dansk-nationale dannelse. Genren blev konstrueret og indlejret i en national fortolkning af samtid og fortid i romantikken. Den gav en historisk fremstilling af de skiftende udtryk for den danske folkeånd og de skiftende vilkår, dennes sproglige udtryk – litteraturen – eksisterede under fra hedenold til samtiden. Den havde således sin ideologiske funktion i etableringen af det forestillede fællesskab den danske nation, og følgelig også en central placering i dannelsen fra 1850 og fremefter. »Digtning, nation og folk knyttes sammen i denne

fortælling om historie, nation og individ som del af en organisme, der vokser og blomstrer«, som Anne Birgitte Richard formulerer det (s. 407).

Det er derfor på sin plads med det korte rids af litteraturhistorieskrivningens historie i 1800-tallet og med en analyse af dannelsesdebatten og de internt-videnskabelige fortolkninger og divergerende opfattelser af litteraturhistorieskrivningens funktion i forhold til dette frem til i dag. Hermed er der givet indblik i de forudsætninger, som analysen af de fire litteraturhistorier skriver sig op imod – hvordan forvalter de nye litteraturhistorier traditionen fra den nationale litteraturhistorieskrivning?

Analysen af de fire litteraturhistorier former sig ikke som en samlende analyse af de omfattende værker, men foretages argumenteret med et nedslag i behandlingen af det moderne gennembrud. Dette nedslag er velvalgt, fordi der i den litteraturhistoriske tradition synes at aftegne sig nogle brudflader mellem konservative og venstrefløj i litteraturfaget netop i tolkningen af det moderne gennembrud. I det mindste var det netop der, den marxistisk inspirerede litteraturprofessor Johan Fjord Jensen i 1979 satte sin kritik ind i forhold til en konservativ tradition, der forsøgte at marginalisere det moderne gennembrud og dæmme op for dets virkning, som Fjord til gengæld vil fremme.¹

Dette er nu ikke Anne Birgitte Richards begrundelse, idet hun ikke finder denne i 1970'ernes videnskabshistorie, men i 1870'ernes historie, i det moderne gennembruds karakter. Og her følger hun så vidt jeg kan se Fjord Jensen i sin stærke betoning af det moderne gennembrud som et brud med den nationalromantiske organismetænkning, som først får lov til at slå igennem 100 år senere, selv om det gennem det 20. århundrede er blevet stadig mere synligt. Det moderne gennembrud er så at sige

en modtradition til den dominerende guldaldertradition, der er startskuddet til det moderne nutidige, der betoner samfund over folk, klasse og køn over nation, gør litteraturen partisk frem for harmoniserende, betoner brud frem for kontinuitet og det europæiske og nordiske frem for det nationale. Derfor fremstår det moderne gennembrud som et »brud med guldalderen«, det »bliver en anfægtelse mod nationalromantiske værdier om fædrelandet, dannelse og religionen ... en epistemologisk, politisk og social udfordring til det gamle romantiske projekt om kollektiv national og individuel dannelse og integration« (s. 419). Og, hedder det andetsteds: »Bonde- og arbejderbevægelsen opstiller egne dannelsesidealer, kvindebevægelsen ryster den politiske og psykologiske balance, der var impliceret i distribueringen af dannelsesmønstre mellem kønnene, og den radikale kulturelite vender med Georg Brandes i spidsen ryggen til den romantisk-borgerlige tradition, til selve guldalderen... Folket ryger med i købet eller rettere: det er den stadig stærkere bevidsthed om folket som en heterogen størrelse med konflikterende interesser, der underminerer dannelsen... At det nationale i dannelsesromantisk forstand – som del i den organiske sammenhæng mellem individ og nation – svinder bort, betyder ikke, at det overhovedet bliver betydningsløst: den romantiske nationalisme løser midt i alle ideologier også den specifikke opgave at gøre nationen til en fælles referenceramme, der får danskere til at identificere sig som danske. Lovgivning, kommunikation og infrastruktur tager over, hvor nationalromantikken hører op« (s. 418).

Jeg har refereret dette ganske indgående, fordi synspunktet er overordentligt interessant, men efter min bedste overbevisning forkert. Det siges, at synet på litteraturen, dannelsen, folket og

nationen dermed har mistet sin sociale basis, altså omkring århundredskiftet, hvor jeg snarere ville sige, at den først har fået en omkring dette tidspunkt. I det dannelseskoncept, der dominerer omkring 1900, er det hegemoniske synspunkt, at al dannelse må tage udgangspunkt i det nationale. I 1903 institutionaliseres dansk litteraturhistorie som et bærende dannelsesfag i gymnasieskolen i fuld politisk og pædagogisk samdrægtighed. Og selv om Georg Brandes og den radikale kulturelite vender sig mod nationalromantikken og vil lede, og faktisk også leder, de europæiske kulturstrømninger ind i dansk kultur, ja så er en grundlæggende kategori i deres omverdenstolkning folket og nationen. Brandes arbejder jo uforbeholdent med en sammenknytning af folk og litteratur, litteraturen som et udtryk for folkets åndelige liv. Man vil revidere og reformere nationalromantikken alt for ensidige syn på nationalitet og folk, og man erkender samfundets klassekarakter, men man bryder ikke den nationale ramme omkring tænkningen, som nationalromantikken har skabt. Den synes tværtimod at være en implicit forudsætning, et latent element i den radikale ideologi. Bondebevægelsen er på sin side nationalistisk i sin ideologi og i sit dannelsessyn, mens det er mere tvivlsomt, om man overhovedet kan tale om et selvstændigt dannelsessyn i arbejderbevægelsen. Arbejderbevægelsen er selvfølgelig bevidst om det sociale og ønsker dannelsens demokratisering og liberalisering, men anational er dens udsyn ikke. I stedet for at se sociale ideologier som antitetiske i forhold til nationale, må man snarere se det nationale som indlejret på forskellig vis i sociale identiteter, kønsmæssige som klasse-mæssige.

Dette lille »bøvs« skal ikke pille ved det velvalgte i at bruge det moderne gennembrud som analyseeksempel, ej

heller ved kvaliteten af analysen af de fire litteraturhistorier og deres behandling af fænomenet. Den bindes op på modstillingen mellem konservative, harmoniserende guldalderfremstillinger og modernistiske fremstillinger. Til den første slags hører *Dansk Litteraturs Historie og Ideologihistorien*. I den første neutraliseres det moderne gennembrud, mens den perspektivrige analyse af ideologihistorien argumenterer for, at denne skal læses som et opgør med det moderne gennembruds installation af videnskabstanken som overgribende ideologi, for en genoptagelse af organismetænkningens ufuldendte projekt fra det 19. århundredes begyndelse. Videnskabstanken har adskilt den helhed af naturvidenskabelige, humanistiske, religiøse, psykologiske og kunstneriske fænomener, som fandtes i organismetænkningen og dens ideal om en universalvidenskab, men dette er et tilbageskridt. Dermed har man mistet den metafysiske sammenhæng mellem verdens, nationers og individers historie, som bør genskabes. Der er således tale om en nyfortolkning af dannelsesbegrebet, hvis sigte dels er at samle litteraturfaget omkring litteraturhistorien, dels at forbinde individet og dets erkendelse og udvikling med historien og et fællesskab, en helhed. *Ideologihistorien* er derfor ifølge Richard den sidste store dannelsesfortælling, der føjer den enkelte og os alle ind under et fælles historisk projekt.

Højdepunktet i fremstillingen er analysen af *Dansk Litteraturhistorie* (1983-85), som Richard selv har bidraget til, og hvis teoretiske forudsætninger og praktiske udmøntning analyseres solidarisk, indgående og meget interessant. Grundsynspunktet i værket er, at litteraturen skal ses i sin socialhistoriske kontekst, at der er en forbindelse mellem litteratur og social kontekst, mellem de forskellige former for litteratur og so-

cialle klasser eller grupper og deres kulturer. Forholdet mellem og i klasser eller grupper er præget af konflikter og kampe. Væsentligt er det også, at den finkulturelle litteraturkanon ikke tegner hele samfundets litteraturproduktion, der også finder sted uden for det mandlige dannelsesborgerskabs grænser i form af kvinde-, bonde- og arbejderlitteratur, og sidst en tendens til at anvende psykoanalytiske læsestrategier på tekstmaterialet og på tolkning af individuelle forfattere. Litteraturen tilhører ikke folket i almindelighed, men er udtryk for forfatterindividet og dets indlejring i nogle sociale sammenhænge. Værket skriver sig således heller ikke ind i en konstruktion af det forestillede fællesskab folket, men er skrevet til og for den kritiske, radikale venstreintelligentsia i et opgør med den traditionelle dannelsesestænkning.

Betoningen af det moderne gennembrud som et historisk brud kommer måske klarest til udtryk i redegørelsen for *Nordisk Kvindelitteraturhistorie* (1993-) (som Anne Birgitte Richard også selv bidrager til), hvor det er en pointe, at det først er med det moderne gennembrud – det kvindelige gennembrud – at der er en form for overensstemmelse og dialog mellem kvinders og mænds tekster, deres æstetik og diskussioner i den litterære offentlighed (s. 536f). Her gives indsigt i de overvejelser, der ligger bag projektet, de særlige problemstillinger, der knytter til at historisere kønnet og skrive kønshistorie. Tilgangen minder om den i *Dansk Litteraturhistorie*, dog med den særlige betoning af kønsperspektivet, som er retfærdiggørelsen for hele projektet. Jeg skal derfor ikke gå videre ind på det her.

Sammenligner man Bernard Eric Jensens og Anne Birgitte Richards bidrag, ses der en divergens i tolkningen af det historiske forløb. Mens Jensen ser kontinuitet fra 1840 til 1960 i den enty-

dige bestemmelse af Danmarkshistorie som historien om det danske folk, så ser Richard allerede omkring det moderne gennembrud et opbrud fra nationalromantikens kategorier, dvs. også fra forestillingen om folket.

Det er interessant, fordi det peger på en fælles antagelse om, at samfundskategorien, der implicerer, at et samfund består af klasser og grupper i indbyrdes konflikt, står i modsætning til forestillingen om det danske folk og det danske samfund som en form for forestillet fællesskab. Man kan ikke have en Danmarkshistorie, der hviler på samfundsbegrebet, og som samtidig understøtter ideen om et dansk folk.

Richard og Jensen er enige om at se samfundshistorien med dens fokusering på klasser og konflikter som en modsætning til nationalhistorien med dens harmoniserende grundkategori folket. Jeg er langt fra sikker på, at denne modstilling holder. For det første kan der i hele Danmarkshistorieskrivningens forløb fra Allen og frem ses en spænding mellem klasse og folk i fortolkningen af historiens gang. Hos Erslev er den helt evident, i en sådan grad at Jensens bemærkning om, at man skal nærlæse bindene af *Danmarks Riges Historie* (1898-1906) for at se forskel på dem, må tages med betydelig modifikation. Han vælger at lade den konservative historiker Steenstrups nationalromantiske perspektiv tegne værket, men det gør det ikke. Og her er det da også sandt, at nationalhistorien er en harmoniserende organismetæknings centreret om kollektivindividet folk. Men i Erslevs bind er der en tydelig spænding mellem klasse- og konfliktperspektivet og så folkebegrebet – hvilket Richard jo egentlig også påpeger for litteraturens vedkommende i tiden efter det moderne gennembrud. Men det rum, der skrives i, er det nationalt danske, der strækkes ud over hele historiens forløb. Hvor er den

holstenske litteratur i *Dansk Litteraturhistorie* bind 4, hvor er Hertugdømmerne i *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie* bind 8 og 9? Samfundet er i alle sammenhænge det danske samfund, det er til stadighed fortællingen om det samfund, vi tilhører, og det er i alle tilfælde forsøg på at skrive en sandere historie om dette rum end de foregående. For på hvilken måde giver det mening at tale om dansk litteratur i middelalderen i en dansk litteraturhistorie? Jo, det gør det fordi, og kun fordi, det peger frem mod det, der nu er det danske samfund. Så vidt jeg kan se af de analyser, der gives, er der ingen overskridelse af det danske rum. Der er end ikke komparation i de analyserede værker, som kunne inddrage den europæiske dimension i dansk historie. Danmarks historie beskrives i *Dansk Litteraturhistorie* og i *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie* som en altoverskyggende endogen betinget samfundsudvikling. Og her kan krøllen så slås tilbage til Erslev: Han ville også revidere den nationale historie, ikke for at overskride den, men for at give et sandere billede af den, således at de beslutninger, man evt. ville tage på baggrund af de historiske erfaringer, blev taget på et så realistisk grundlag som muligt. Derfor måtte han – realistisk – påpege de modsætningsforhold, der var i samfundet, og udjævne dem, der var i forhold til udlandet, Tyskland. Og det er vel også det, der ligger i Uffe Østergårds historieskrivning: Nok er den danske nation en konstruktion og et produkt af en bestemt historisk epoke og en bestemt historisk konjunktur, men dels er der kommet noget dansk ved danskerne ud af denne historie, dels må vi besinde os på vores egen historisk bestemte nationale identitet, der også har sine irrationelle sider, som vi må erkende og bekæmpe. Han vil kort sagt bearbejde det nationale erindringsfællesskab. Og den betoning

af, at Danmark er en variation over et europæisk grundmønster, som Østergård fremhæver, kan man såmænd også finde hos salig Erslev.

Pointen: Erslev skriver samfundshistorie, og Erslev skriver national historieskrivning. Samfundshistorien og dens konflikt- og klasseperspektiv har ikke pr. definition mindre national identitetsskabende kraft end den nationalromantiske historieskrivning. Jeg er derfor noget mere tilbageholdende med at karakterisere Danmarkshistorien som en genre i opløsning, selv om den nationalkonservative tolkning øjensynligt er blevet forvist fra videnskabsfaget. Om det så alene skyldes traditionens magt og det vedblivende marked, at der til stadighed produceres Danmarkshistorier (s. 176), skal jeg lade være usagt. Men jeg tror, at både markedet og produktionen peger på, at projektet Danmarkshistorie stadig giver mening, selv om Bernard Eric Jensens analyse klart viser, at den ikke længere (kan) skrives, som man gjorde det i *Politikens Danmarks historie*.

De to bind afsluttes med en samlende og komparativ konklusion. Det nationale bringes nok engang til opmærksomhed: »For svært er det blevet at skrive om det nationale«, som det hedder, især

for faghistorikerne, for hvem genren er blevet til »en skal, der er tømt for sit traditionelle indhold« (s. 577f). Der påpeges også nogle bemærkelsesværdige forskelle mellem danskfaget og historiefaget. Brudfladen mellem 1960'erne og 1970'erne og frem understreges her som generel for begge fag, som en overgang fra et nationalt til et efternationalt historiesyn, fra folk til samfund. Men der er markante forskelle mellem de to fagtraditioner. Mens litteraturhistorieskrivningen i samleværkerne efter 1960 sker i kollektiv diskussion med oparbejdelse af fælles rammer, hvor videnskabsudvikling og formidling er to sider af samme sag med indgående debat om litteraturhistoriens dannelsessigte, står spørgsmålet om Danmarkshistoriens funktion i forhold til politisk dannelse ubesvaret, der etableres aldrig en fælles ramme om værkerne, formidling ses som adskilt fra videnskab, og der er ingen debat om det dannelsespolitiske sigte. På denne baggrund synes det nærliggende at konkludere, at nærværende værk primært er blevet til på baggrund af den historievidenskabelige tradition.

1. Johan Fjord Jensen: »Efter Guldalderkonstruktionens Sammenbrud«, *Kultur og Klasse* 35, 1979, s. 11-38.